

Novinky zahraniční knihovnické literatury

53. AVGUL', Ljudmila Anatol'jevna – NEVSKIJ, Boris Borisovič
Veb-resursy bibliotek Respubliki Belarus' [Webová sídla knihoven Republiky Bělorusko] / Ljudmila Anatol'jevna Avgul', Boris Borisovič Nevskij
In: Nauč. Techn. Bibl. – [Moskva]. – 0130-9765. – č. 6 (2003), s. 40–52.
Přehled a srovnávací analýza 30 (stav k polovině roku 2002) webových sídel nejdůležitějších běloruských knihoven. Devět sídel vyhodnoceno jako pouze informativní (obsahují pouze informace o knihovně, její struktuře, katalozích, službách apod., avšak neumožňují přístup k elektronickému katalogu; takové jsou webové stránky některých oblastních knihoven, např. Vitebské oblastní knihovny – <http://www.lib.vitebsk.net>, Gomelské oblastní knihovny – <http://goub.iatp.by>, Mogilevské oblastní knihovny – <http://www.mlib.unibel.by> a také knihovny Běloruské státní univerzity kultury – <http://info.iatp.by/bel/struktura/library.html>). Weby ostatních analyzovaných organizací splňují kritéria víceúrovňových webových sídel umožňujících přístup k sekundárním i primárním informačním zdrojům: Národní knihovna Běloruska – <http://natlib.org.by> (mj. nabízí přístup k pracovní verzi souborného elektronického katalogu, informace pro knihovní specialisty, adresář největších běloruských knihoven, přístup k dceřinnému projektu „Muzea a divadla Běloruska“), Republiková vědecko-technická knihovna – <http://rist.iatp.by>, Běloruská zemědělská knihovna – <http://www.belal.minsk.by> (spolupracuje na portálu AgroWebBelarus, který je součástí mezinárodní sítě AgroWeb), Prezidentská knihovna Republiky Bělorusko (<http://preslib.niks.by/>), Republiková vědecká pedagogická knihovna – <http://www.cacedu.unibel.by/Partner/Biblio/index.htm> (zpracovává mj. seznam anotovaných odkazů na internetové zdroje z oblasti literatury, pedagogiky a psychologie), Republiková vědecká lékařská knihovna – <http://www.rsmlb.unibel.by> (zpřístupňuje např. souborný katalog zahraničních periodik ze zdravotnictví a příbuzných disciplín, zatím však bohužel bez vyhledávacího rozhraní), Základní knihovna Běloruské státní univerzity – <http://www.library.bsu.by> (poskytuje též informace o síti běloruských vysokoškolských knihoven).
54. DELANEY, Emma L.
GlaxoSmithKline Pharmaceuticals research and development : document delivery in a global corporate environment [Výzkum a vývoj v GlaxoSmithKline Pharmaceuticals : dodávání dokumentů v prostředí mezinárodní spolupráce] / Emma L. Delaney
In: Interlending Doc. Supply. – [Bradford]. – 0264-1615. – 31, č. 1 (2003), s. 15–20. 1 tab.
V prosinci 2000 se sloučily společnosti GlaxoWellcome a SmithKline Beecham a vytvořily společně s dodáváním dokumentů (Document Delivery Services – DDS), a to hlavně z oblasti farmaceutických informací a příbuzných oborů (<http://www.gsk.com>). Systém dodávání dokumentů v GSK pracuje se softwarem Fretwell-Downing Informatics WDX, který umožňuje členům pracovního týmu z různých zemí (Velká Británie, Itálie, USA – Severní Karolína a Filadelfie) spolupracovat při vyřizování požadavků. Společnost má k dispozici okolo 2000 elektronických časopisů, interní knižní kolekce (15 knihoven a studoven v USA, Velké Británii a Itálii), elektronické knihy, množství databází atd. V článku je podrobně popsán proces od obdržení uživatelského požadavku přes jeho zpracování až k odeslání plného textu konečnému uživateli. GSK se chce v budoucnu více zaměřit na vzdělávání uživatelů, aby byli schopni přesněji formulovat své dotazy, čímž by bylo možno rychleji a efektivněji požadavky zpracovat. Autorka se také stručně zabývá autorským právem a otázkou, co je teoreticky a co následně prakticky možné uživatelům poskytnout v rámci DDS. GSK spolupracuje s mnoha organizacemi na ochranu autorských práv a pomocí různých společných dohod se snaží eliminovat nedostupnost dokumentů (Copyright Clearance Center v USA – <http://www.copyright.com>, Copyright Licensing Agency ve Velké Británii – <http://www.cla.co.uk>, Pharma Documentation Ring – <http://www.p-d-r.com>, Association of the British Pharmaceutical Industry – <http://www.abpi.org.uk>). K diskusi o autorském zákonu a evropských direktivách funguje uvnitř GSK „Copyright forum“.
55. DELLA SETA, Maurella – VENTURINI, Fernando
Information and training through the Internet : the experience of *Documentazione di Fonte Pubblica in rete* [Informování a školení přes internet : zkušenosti se stránkami Italské vládní informace na síti] / Maurella Della Seta, Fernando Venturini
In: IFLA J. – [München]. – 0340-0352. – 29, č. 4 (2003), s. 321–327. Lit. a pozn. 19.
Záměrem autorů článku je přiblížit některé z italských iniciativ (hlavně iniciativy Italské knihovní asociace – Associazione Italiana Biblioteche, AIB), které se týkají zpřístupňování veřejných informačních zdrojů. Detailně

popisují fungování a jednotlivé sekce *Documentazione di Fonte Pubblica (DFP) in rete* (Italské vládní informace na síti); adresář či strukturovaný katalog (metakatalog), který je od roku 1997 možno nalézt na internetových stránkách AIB (<http://www.aib.it/aib/commiss/pubuff/guida.htm>), přináší strukturovaný přehled italských internetových zdrojů z oblasti veřejných informací a zaměřuje se zejména na právní a normativní dokumenty (všeobecné zdroje včetně portálů, adresářů, vyhledávačů, průvodců internetovými zdroji, dále zdroje podle oborů a adresář vládních webových sídel; všechny odkazy jsou anotované). Snahou AIB je naučit knihovníky a informační pracovníky vyhledávat (nejen) v DFP, ale v kontextu zpřístupňování oficiálních publikací zdůraznit důležitost knihoven pro přístup k informacím, jakož i důležitost a možnosti internetu. Aktivity AIB tak mj. přispívají k diskusi o potřebných změnách v italském knihovnickém školství, doposud zaměřeném tradičně historicky, bibliograficky a bibliologicky (v článku je stručný přehled, jak je zajištěno vzdělávání italských knihovníků, na kterých univerzitách je možno knihovnický či příbuzný obor studovat a jakého stupně vzdělání lze dosáhnout). Jsou zmíněny výsledky debat o italském knihovnickém školství v elektronické konferenci AIB-CUR (diskusní fórum italských knihovníků; shrnutí diskuse, v níž na padesát profesionálních knihovníků hodnotilo kvalitu kurzů, které jsou studentům na univerzitách nabízeny, a poukázvalo na nutnost aktualizace knihovnického vzdělávání, je v článku Vittoria Ponzaniho, viz <http://www.aib.it/aib/editoria/n15/03-03ponzani.htm>). Na rozdíl od USA a Velké Británie, kde existují centrální agentury zajišťující šíření a bibliografickou kontrolu oficiálních publikací (US Government Printing Office, Her Majesty's Stationery Office), je v Itálii situace jiná. Národní bibliografie podchycuje pouze malou část produkce veřejné správy, Italové nejsou zvyklí používat veřejné knihovny jako zdroje těchto dokumentů. Velké naděje proto knihovníci vkládají do internetu. AIB již v roce 1995 vytvořila pracovní skupinu pro oficiální publikace (viz <http://www.aib.it/aib/commiss/pubuff/pubuff.htm>), v roce 1997 zveřejnila již zmíněný katalog DFP; první oficiální dokument italské vlády týkající se pravidel organizace, využívání a zpřístupňování webových sídel veřejné správy (http://www.governo.it/Presidenza/web/circ13mar2001_FP.html) byl vydán v roce 2001. V roce 2002 se objevil vládní strategický dokument o rozvoji informační společnosti (http://www.innovazione.gov.it/eng/documenti/linee_guida_eng.shtml). Dnes je katalog DFP vysoce hodnocen jako příklad kvalitně zpracovaného zdroje, který odpovídá kritériím Evropské unie.

56. GÖTZ, Franz Jürgen

„Das Festhalten des Vergänglichen“ : die Erschließung und Digitalisierung der frühneuzeitlichen Einblattdrucke an der Bayerischen Staatsbibliothek [„Uchování pomíjivého“ : zpřístupnění a digitalizace raně novověkých tištěných jednolistů v Bavorské státní knihovně] / Franz Jürgen Götz

In: Bibliotheksforum Bayern. – [München]. – 0340-000X. – 31, č. 2 (2003), s. 105–123. Lit. 27, il. 11.

Při zpřístupňování historických knižních fondů byly drobné příležitostné tisky v Německu dlouho opomíjeny, až od 70. let 20. století jim byla věnována zasloužená pozornost a k jejich zpracování byla vytvořena řada významných projektů. Jednolisty, zde definované jako příležitostné tisky, tištěné zpravidla na jedné straně jednoho či více spolu souvisejících listů, libovolného formátu i obsahu, jsou v některých významných knihovnách zařazeny do běžného historického fondu, avšak v knihovnách s největšími historickými fondy (např. Berlín, Wolfenbüttel, Erlangen, Norimberk) jsou vyčleněny do samostatných sbírek. Ve speciálním oddělení jsou uloženy také v Bavorské státní knihovně v Mnichově, jejíž sbírka patří v Německu k největším: obsahuje takřka 17 000 tištěných jednolistů. Knihovna jejich zpracování začlenila do velkorysého projektu „Zpřístupnění a digitalizace raně novověkých tištěných jednolistů“, který byl zahájen v září roku 2000. V průběhu prací na projektu je vytvářena databáze záznamů ve standardu, který umožňuje jak její budoucí začlenění do dalších systémů, tak zachování otevřené struktury pro následné hlubší zpracování záznamů. Druhou částí projektu, s níž se začalo ve stejném roce, je digitalizace tisků a jejich elektronické zpřístupnění. Ke skenování z originálů tisků jsou používány moderní šetrné digitální kamery. Na konci první fáze projektu v srpnu 2002 bylo v databázi zpracováno již na 1800 jednolistů, jejichž popisy jsou propojeny s 1700 digitálními snímky. O několik měsíců dříve byla databáze zpřístupněna na internetu, zpočátku v prostředí JOPAC, které uživatelům nabízelo tři úrovně vyhledávání, od konce roku 2002 v systému „Elektra“ (<http://elektra.bsb-muenchen.de/>). Databáze je začleněna do dalších vyhledávacích systémů, plánováno je rovněž její propojení s dalšími portály a projekty (např. projekt digitálního distribuovaného obrazového archivu „prometheus“ – <http://www.prometheus-bildarchiv.de>, který zajišťuje spolkové ministerstvo školství), důraz je však samozřejmě kladen především na to, aby touto formou byly zpřístupněny další sbírky jednolistů nejen Bavorské státní knihovny, ale také ostatních knihoven. Báze je zpřístupněna na http://www.bsb-muenchen.de/handruck/einbl_opac.htm.

57. GUERRERO, Elda Mónica – MATTES, Daniel

Interlibrary loan in Mexico : two solutions to an age-old problem [Meziknihovní výpůjčky v Mexiku : dvě řešení dlouholetého problému] / Elda Mónica Guerrero, Daniel Mattes

In: Interlending Doc. Supply. – [Bradford]. – 0264-1615. – 31, č. 1 (2003), s. 12–14.

V Mexiku jsou řešeny dva různé, relativně malé, ale úspěšné programy, jejichž úkolem je umožnit sdílení informačních zdrojů mezi knihovnami Mexika a USA. Jedním z nich je program skupiny 13 mexických a 28 amerických knihoven. Tato skupina zvaná Grupo Amigos vznikla v roce 1989 s cílem poskytovat meziknihovní výpůjční služby. Od počátku měl program velkou podporu v Benjamin Franklin Library, což je knihovna amerického velvyslance v Mexiku. Hraje důležitou roli zejména v zasílání knih mezi oběma zeměmi, čelí tak problému s často pomalou a nespolehlivou mexickou poštou. Během prvních pěti let si mexické knihovny půjčovaly od svých amerických protějšků ve velké míře. Poptávka klesla s počátkem zavádění systémů OPAC a s větší schopností zajistit výhodnější zdroje sdílené na lokální úrovni. Druhý program se nazývá The Transnational

Interlibrary Loan Program (Program mezinárodních meziknihovních výpůjček) a byl zaveden skupinou Transborder Library Forum – <http://www.unm.edu/~foro/>. Oficiálně je do něj zapojeno 39 mexických a 10 amerických knihoven. Na rozdíl od prvního programu se zaměřuje výlučně na poskytování článků z časopisů a kapitol z knih. Dalším zásadním rozdílem je fakt, že zatímco v programu skupiny Grupo Amigos hraje koncový uživatel relativně pasivní roli, tento program naopak umožňuje uživateli vytvářet si vlastní požadavky na MVS. Virtuální prostor programu poskytla na svých webových stránkách knihovna při Univerzitě Anáhuac (<http://www.anahuac.mx/biblioteca/>). Knihovna má v plánu pořádat workshopy, pracuje také na zřízení internetové diskusní skupiny, která by zlepšila komunikaci mezi jednotlivými účastníky programu atd.

58. HANSEN, Lone

bibliotek.dk : immediate access to Danish libraries [bibliotek.dk : přímý přístup k dánským knihovnám] / Lone Hansen

In: Interlending Doc. Supply. – [Bradford]. – 0264-1615. – 31, č. 1 (2003), s. 31–34. 3 il.

Výsledkem projektu „bibliotek.dk“ (<http://bibliotek.dk/>) jsou webové stránky umožňující dánským občanům vyhledávání a objednávání dokumentů ze sbírek dánských veřejných a vědeckých knihoven prostřednictvím internetu. Je to projekt založený na zpřístupnění DanBibu, souborného katalogu doposud využívaného pouze profesionálními knihovníky, široké veřejnosti. Databáze, ve které je možno hledat a objednávat knihy přímo z domu, byla zprovozněna 31. října 2000. Zahrnuje lokační údaje o téměř všech veřejných a vědeckých knihovnách, Dánskou národní bibliografii a databázi DanBib (obojí viz <http://www.dbc.dk>). Nabízí také odkazy na řadu online služeb poskytovaných dánskými knihovnami. Autorka předkládá statistické údaje, jak byly stránky od počátku jejich fungování využívány. Uvádí také počty výpůjček a meziknihovních výpůjček ve veřejných a vědeckých knihovnách. Zásluhu na velkém nárůstu meziknihovních výpůjček má podle ní právě bibliotek.dk. Autorka dále popisuje závěry průzkumu zaměřeného na to, jak je systém bibliotek.dk používán a hodnocen koncovými uživateli. Z průzkumu vyplývá, že uživatelé jsou velmi spokojeni a považují systém za uživatelsky přívětivý (výsledky průzkumu jsou na webových stránkách dánského řídicího a poradního výboru pro knihovny <http://www.bs.dk>). Systém bibliotek.dk je stále průběžně rozvíjen, uvažuje se také o spolupráci s knižními a hudebními vydavateli, knihkupci a dalšími partnery, aby uživatel měl možnost žádané materiály přímo koupit.

59. HILZ, Helmut

Bücherschätze des Deutschen Museums : Deutschlands Forschungsbibliothek für Naturwissenschafts- und Technikgeschichte [Knižní poklady Německého muzea : Německá vědecká knihovna pro přírodní a technické vědy] / Helmut Hilz

In: Bibliotheksforum Bayern. – [München]. – 0340-000X. – 31, č. 1 (2003), s. 3–25. 21 pozn., 9 il. v textu.

Německé muzeum (Deutsche Museum) bylo založeno v roce 1903 v Mnichově a podle vzoru obdobných institucí v Londýně a Paříži si kladlo za cíl přiblížit široké veřejnosti technické a přírodní vědy. K tomu účelu bylo bohatě vybaveno jak muzejními sbírkami, tak knihovnou a archivem. V době svého otevření pro veřejnost (1908) obsahovala knihovna již 20 000 svazků a stejně jako muzeum byla umístěna ve starých prostorách Národního muzea. V průběhu 1. světové války zůstala knihovna pro čtenáře uzavřena a její prostory sloužily charitativním účelům. Po opětovném otevření veřejnosti byly fondy zpřístupněny pomocí lístkového katalogu, zahájeny byly rovněž práce na článkové bibliografii. Na počátku 20. let se knihovna přestěhovala do dalších provizorních prostor, a to až do doby jejího definitivního umístění v nově postavené budově. Novostavba knihovny v rámci stavby moderní budovy Německého muzea byla dokončena v květnu 1932 a podle vzoru nejslavnějších amerických knihoven usilovala o velkorosé řešení prostorové (rozsáhlé čítárny, pracovní prostory pro vědecké pracovníky, praktické prostory pro půjčování knih) i kvalitou služeb (expedování svazků nejdéle do 15 minut, provoz v rozsahu 81 hodin týdně, zpřístupnění prostřednictvím moderních katalogů) a až do války se těšila značnému zájmu návštěvníků. Při bombardování města v roce 1944 došla sice značně úhony budova muzea, jeho fondy včetně knihovních se však podařilo z velké části zachovat. V poválečném období řešila knihovna finanční nouzi při doplňování fondů smlouvami s nakladateli technické literatury a čilou výměnou publikací s několika stovkami institucí. Ačkoliv koncem 50. let ztratila svou vůdčí roli mezi technickými knihovnami (v Hannoveru vznikla Technische Informationsbibliothek), jsou její fondy v mnoha směrech stále ještě jedinečné: představují kolem 875 000 svazků, z toho je cca 5000 titulů řazeno mezi cenné tisky vydané do roku 1750, spravuje rovněž věhlasnou sbírku patentů. Od roku 1995 katalogizuje své fondy již elektronicky, u starších katalogů probíhá jejich retrokonverze. Článek obsahuje též stručnou pasáž o německém technickém knihovnictví 19. století. (Pozn. red.: URL knihovny je <http://www.deutsches-museum.de/bib/biblio/biblio.htm>. Pod odkazem „Bibliothek im Netz“ je elektronický adresář významných přírodovědných a technických knihoven, online katalogů a bibliografických databází.)

60. HOHOFF, Ulrich – STUMPF, Gerhard

Schulbücher aus fünf Jahrhunderten : das Cassianeum und die Sammlung der Universitätsbibliothek Augsburg [Školní knihy z pěti století : Cassianeum a sbírka v Univerzitní knihovně v Augsburgu] / Ulrich Hohoff, Gerhard Stumpf

In: Bibliotheksforum Bayern. – [München]. – 0340-000X. – 31, č. 2 (2003), s. 139–161. Il. 5, lit. 14.

Nadace Cassianeum, zaměřená na podporování školního i dalšího vzdělávání a na výchovu v rodinách, byla založena v roce 1875 z osobní iniciativy Ludwiga Auera (1839–1914), katolického učitele, spisovatele, publicisty a nakladatele. Nadace sídlí v městě Donauwörth, do svého vlastnictví získala bývalý benediktinský klášter

Heilig Kreuz včetně všech jeho budov a pozemků. Působení nadace bylo soustředěno do tří oblastí: na pedagogickou činnost (s využitím dobře vybavené knihovny pedagogické literatury, internátních škol a přípravků pro vyšší studium a studentských ubytoven), dále na komerční aktivity zahrnující nakladatelství, knihtiskárnu a knihvazačství, knihkupectví a antikvariát a konečně na správu nemovitostí. Několik let po vzniku nadace byla založena Pedagogická knihovna, rozmnožovaná především dary, aktivním získáváním recenzních výtisků a pozůstalostí, publikacemi z vlastní nakladatelské činnosti a nákupy, takže v roce 1922 obsahovala téměř 90 000 svazků. Knihovna je dnes uložena v Univerzitní knihovně v Augsburgu, nejdříve jako deponát, v roce 1989 přešla do jejího vlastnictví. V jejích fondech je dochována mimořádně cenná sbírka školních knih, která dnes obsahuje 9620 titulů (12 056 svazků) z 16. až 20. století, přičemž těžiště fondu spočívá v období 1870–1900. Do sbírky byly získávány jak učebnice, tak texty určené pro doplňkovou četbu a doprovodné texty, příručky pro učitele a učební texty pro semináře pedagogů. Jsou psány většinou v němčině, ostatní jazyky jsou zastoupeny jen výjimečně. Rozbory jejich chronologické, věcné a obsahové skladby, jejich autorů (v článku jsou mj. připomínána díla J. A. Komenského) a míst vydání i výzdoby dokládají, o jak významný pramen pro historická a knihovědná bádání se jedná. Fond je zpřístupněn online prostřednictvím OPAC, katalogizován byl rovněž ve speciálním katalogu vydaném v roce 2002 na CD-ROM, oba systémy umožňují rovněž vyhledávání podle klíčových slov. URL sbírky (Sammlung historischer Schulbücher 1500–1920) je <http://www.bibliothek.uni-augsburg.de/sonder/schulb.html>.

61. HUTZLER, Evelinde

Neues kooperatives Datenbank-Informationssystem in Betrieb [Nový kooperativní informační systém databank je v provozu] / Evelinde Hutzler

In: Bibliotheksforum Bayern. – [München]. – 0340-000X. – 31, č. 1 (2003), s. 87–88.

Článek obsahuje stručnou zprávu o kooperativním systému zpřístupňování databází (Datenbank-Infosystem), který v roce 2002 vyvinula Univerzitní knihovna v Řezně, a to v rámci bavorskou vládou podporovaného projektu „Virtuální knihovna Bavorska“. Systém obsahuje informace o více než tisícovce databází, z toho je jich takřka 300 volně přístupných. Na internetu systém zpřístupňuje strukturovaná data o nabídce databází těch knihoven, které se na informačním systému podílejí, informace o podmínkách jejich využívání a o přístupu k nim. Pilotní část systému prověřil zkušební provoz v Univerzitní knihovně ve Würzburgu na přelomu let 2002 a 2003. Později k němu přistoupila také Bavorská státní knihovna a dalších pět knihoven. Nyní je již v běžném provozu na adrese <http://www.bibliothek.uni-regensburg.de/dbinfo/>. Řezenská univerzitní knihovna chystá jeho další vývoj, v budoucnu se má tento systém stát základním modulem pro elektronické informace v celém Bavorsku.

62. KEUNECKE, Hans-Otto

Wissenschaftliche Bibliotheken und Gymnasien [Vědecké knihovny a gymnázia] / Hans-Otto Keunecke
In: Bibliotheksforum Bayern. – [München]. – 0340-000X. – 31, č. 2 (2003), s. 124–138. Lit. 7, il. 6.

Článek na příkladu Státní knihovny v Ansbachu a její spolupráce s dalšími institucemi ve městě i v regionu dokládá význam hledání nových cest při práci knihoven s veřejností. Státní knihovna v Ansbachu (Staatliche Bibliothek Ansbach – Schlossbibliothek, <http://www.schlossbibliothek-ansbach.de>) si již dříve vydobyla značné renomé svým podílem na kulturním životě regionu a pořádáním odborných akcí se zaměřením především na regionální dějiny. V několika uplynulých letech se při jejich přípravě podařilo navázat spolupráci jak s institucemi odbornými, tak s místními středními školami. Tato kooperace se postupně vyvíjela od vzájemného půjčování exponátů a výstavních prostor, jak tomu bylo v roce 1996 při pořádání akcí k příležitosti jubilei dvou významných rodáků, až ke společné přípravě výstavy odborných exponátů a školních prací studentů gymnázia v roce 2000, kdy školní práce zaměřené k tématu výstavy zdobily řadu týdnů čítárny knihovny a její další prostory pro veřejnost. Spolupráce pak pokračovala v roce 2001, kdy do přípravy výstavy o broucích, umístěné v prostorách knihovny, byla zapojena jak Státní knihovna, tak Gymnasium Carolinum, kde je uložena vzácná sbírka historických knižních fondů včetně značného množství vzácných vydání přírodovědných děl. Další exponáty opět připravili studenti gymnázia v rámci výtvarné výchovy a výuky biologie, jednalo se dokonce o terária a vitríny s živými exponáty, k nimž učitelé školy sestavili katalog. V témže roce se knihovna spolupodílela ještě na další mimořádné úspěšné akci – na výstavě o věhlasném botanikovi Leonhartu Fuchsovi (1501–1566) a jeho několikaletém pobytu ve městě Ansbach. Do příprav se kromě Státní knihovny a Gymnázia Augusta von Platen zapojily ještě další instituce, včetně městského archivu, správy zámku, zástupců samosprávy města a regionálních spolků, které poskytly především finanční dotace. Spolupráce knihovny s dalšími partnery, ať s odbornými institucemi nebo se školami, přináší mnohostranné výhody všem zúčastněným: pro knihovnu znamená výraznou personální pomoc při náročných přípravách, zároveň však ozvláštňuje výběr exponátů a přinese neotřelé formy jejich prezentace. Nadto přivede mládež do knihovny a názorně jí předvede, jaké všestranné možnosti jí knihovny nabízejí.

63. LÖFFLER, Maria

Einführung von Telearbeit in Bibliotheken [Teleworking – zavádění v knihovnách] / Maria Löffler

In: Bibliotheksforum Bayern. – [München]. – 0340-000X. – 31, č. 1 (2003), s. 71–81. Lit. 1.

Článek vychází z definice pojmu teleworking (Telearbeit), jak je stanovena ve směrnici spolkového ministerstva práce z roku 1999. Její vyjádření lze stručně shrnout takto: teleworking je každá činnost využívající informační a telekomunikační techniku, která je buď výhradně, nebo dočasně vykonávána na pracovním místě lokalizovaném mimo centrální pracoviště, s nímž je pracovní místo spojeno komunikačními médii. V uplynulých letech se

projevil zájem o tuto tematiku rovněž v bavorských knihovnách, včetně obsáhlé diskuse na bavorském knihovnickém dnu v roce 2002. Příslušná pracovní komise (Die Kommission für Bibliotheksorganisation und -betrieb, KBB) proto přistoupila na základě vyhodnocení odborné literatury, zkušeností knihoven a jednotlivých knihovníků k vypracování seznamu nejdůležitějších bodů jako podkladů pro snadnější zavádění této nové formy práce do knihovnické praxe. Text úvodem zdůrazňuje, že se v případě bavorských knihoven nemá jednat o systematické vyčleňování některých činností mimo budovy knihoven, ale o krátkodobá opatření určená pro řešení mimořádných situací, tedy např. o zaměstnávání pracovníků na mateřské dovolené, zaměstnanců pečujících o osobu ve společné domácnosti nebo o zaměstnání těžce postižených osob. Dále vymezuje okruh knihovnických činností, u nichž je tato forma práce reálná a zmiňuje, že pro knihovnickou praxi je nevhodnější alternativní využití této formy, tedy ve spojení s běžným pracovním režimem. Obdobný postup již některé z knihoven zvolily, jako například Univerzitní knihovna v Kostnici, která svým zaměstnancům příležitostně umožňuje 2–3 dny měsíčně pracovat doma. Nezbytností je rovněž důkladně zvážit, jaké klade nová forma práce nároky na jednotlivé pracovníky (např. kvalifikace, charakterové vlastnosti, rodinné podmínky apod.), na jejich kolegy i na vedení pracoviště. Je nutné rovněž podrobně vyřešit všechny pracovněprávní otázky, zejména s ohledem na vykazování a kontrolování výsledků práce, pracovní dobu, příp. přesčasové hodiny, dále pak používání vlastních pracovních prostředků i nákladů na pracovní činnost (elektřina, vytápění a poplatky za internet apod.), stejně jako otázky pojištění, bezpečnosti práce a řadu dalších.

64. SALGAR, S. M. – MURTHY, T. A. V.

Enhancing access to information through document delivery systems – INFLIBNET's approach [Zlepšování přístupu k informacím pomocí systémů dodávání dokumentů – pojetí INFLIBNETu] / S. M. Salgar, T. A. V. Murthy In: *Interlending Doc. Supply.* – [Bradford]. – 0264-1615. – 31, č. 1 (2003), s. 7–11. Pozn. a lit. 11.

Snižování rozpočtů vede indické knihovny k hledání nových způsobů, jak uspokojovat obrovské množství uživatelských požadavků. K vyřešení tohoto problému by mohl přispět účinný systém dodávání dokumentů založený na spolupráci knihoven – na sdílení zdrojů literatury. Již od 50. let 20. století začaly některé organizace poskytovat služby dodávání dokumentů za nominální ceny, striktně dodržující autorské zákony. Autoři uvádějí stručný nástin hlavních snah. Do jedné skupiny patří tři dokumentační střediska. Indian National Scientific Documentation Centre (INSDOC) bylo zřízeno pro uspokojování informačních potřeb vědců pracujících ve více než 45 výzkumných laboratořích spadajících pod Council of Scientific and Industrial Research. Jeho služby však nejsou omezeny pouze na tyto laboratoře, mohou být využívány celou akademickou a badatelskou obcí. Podobně bylo zřízeno National Social Science Documentation Centre (NASSDOC) a Defence Science Information and Documentation Centre (DESIDOC). Každé z těchto středisek vytváří souborný katalog časopisů, který je základním vyhledávacím nástrojem v daném oboru. Druhá hlavní iniciativa vzešla od vládní agentury pro vytváření informační infrastruktury ve vědě a technice NISSAT (National Information System for Science & Technology, <http://www.dsr.nic.in/vsdsir/division/nissat/nissat.html>). NISSAT vytvořil přes 13 informačních center pro různé obory (např. léky, potraviny, kůže), dále šest center NACIDS (National Access Centres to International Data Services; pozn. red.: v textu článku chybně uvedeno jako NASID) a přes půl tuctu městských knihovnických sítí. Vzniklá centra a sítě poskytují služby dodávání dokumentů pro určité obory. Všechny již zmíněné služby jsou zaměřovány na uspokojování informačních potřeb zejména vědců. Grantová komise (University Grants Commission – UGC, <http://www.ugc.ac.in>), která financuje a dohlíží na vyšší vzdělávání v zemi, zřídila tři informační centra pokrývající různé obory, aby byl uspokojen i akademický sektor. Jejich služby byly obohaceny spoluprací se zahraničními centry dodávání dokumentů, jako je Středisko Britské knihovny pro dodávání dokumentů (BLDSC), Kanadský ústav pro vědecké a technické informace (CISTI) nebo Národní knihovna Austrálie. Aby UGC podpořila sdílení zdrojů mezi knihovnami a informačními centry akademických institucí, zřídila v roce 1991 Informační a knihovní síť (INFLIBNET). V první dekádě probíhala automatizace 142 univerzitních knihoven a školení více než 600 knihovníků. V roce 2001 byl spuštěn tříletý pilotní projekt služby dodávání dokumentů. Za střediska této sítě bylo určeno šest univerzit z různých částí země, které používají vlastní sbírky časopisů a sborníků a zajišťují, aby nebyla porušována autorská práva. Z časopisů tvořících fond těchto univerzit je vytvářen souborný katalog (<http://www.inflibnet.ac.in>). Služba je za nominální cenu přístupná všem, prioritu však mají členské knihovny INFLIBNETu. Problém pomalého, většinou telefonního připojení knihoven k internetu má pomoci odstranit ERNET India Ltd. (<http://www.ernet.in>), se kterou se UGC dohodla na vytvoření a řízení rozlehlé počítačové sítě spojující více než 170 univerzit po celé zemi. INFLIBNET nechce omezovat služby dodávání dokumentů pouze na literaturu dostupnou v Indii a zároveň chápe nutnost zpřístupnit vlastní zdroje jiným, proto už započala spolupráci např. s univerzitou v Pittsburgu.

65. SECKER, Jane – PLEWES, Louise

Traditional and electronic study packs : a case study of the production process [Tradiční a elektronické soubory studijních materiálů] / Jane Secker, Louise Plewes

In: *Program: Electronic Libr. Inform. Syst.* – [London]. – 0033-0037. – 36, č. 2 (2002), s. 99–109. Lit. 16.

Zpráva z průzkumu, který ověřoval postupy a efektivnost vytváření elektronických souborů studijních materiálů. Průzkum se konal na University College London, ale jeho výsledky by podle očekávání řešitelů měly být zajímavé pro vysokoškolské knihovny obecně. Proces vytváření elektronických studijních materiálů byl sledován z hlediska náročnosti postupů a nákladů a byl porovnán s procesem vytváření souborů klasických studijních materiálů. Oba postupy jsou v článku podrobně popsány. Dále byly prověřeny dvě cesty vytváření souboru elektronických dokumentů – vlastními silami knihovny a dodavatelsky. Jako dodavatel byla využita služba

HERON (Higher Education Resource ON-demand, viz <http://www.builder.bham.ac.uk/documentation/electronicshortloan/esl-heron/index.asp>). Řešitelé sledovali požadavky na technické vybavení, nároky na personál a především jednání o copyrightu. Závěr, určený dalším vysokoškolským knihovnám, neobsahuje jednoznačné doporučení, ale zvyrazňuje otázky, které by si knihovny měly zodpovědět, než se rozhodnou zpracovat elektronické materiály samostatně nebo zpracování objednat. V seznamu literatury jsou odkazy na elektronické verze citovaných dokumentů.

66. SEIDELIN, Susanne
Intellectual freedom and libraries : international perspectives [Intelektuální svoboda a knihovny : mezinárodní perspektivy] / Susanne Seidelin
In: IFLA J. – [München]. – 0340-0352. – 28, č. 4 (2002), s. 181–184.
Článek přináší informace o Výboru pro svobodný přístup k informacím a pro svobodu vyjadřování Mezinárodní federace knihovnických asociací (IFLA/FAIFE, <http://www.ifla.org/faife/index.htm>) a jeho berlínském semináři o intelektuální svobodě a knihovnách (konference IFLA 2003). Hlavním cílem bylo podpořit vzrůstající vědomí důležitosti národních knihoven a zabývat se svobodným přístupem k informacím v celosvětovém měřítku. Mandát IFLA/FAIFE je jasně vymezen v článku 19 Všeobecné deklarace lidských práv Spojených národů: Každý má právo na svobodu přesvědčení a projevu; toto právo nepřipouští, aby někdo trpěl újmu pro své přesvědčení, a zahrnuje právo vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky jakýmkoliv prostředky a bez ohledu na hranice. Z této deklarace vycházela IFLA při definování cílů FAIFE: obhajuje a podporuje lidská práva v souladu s článkem 19, podporuje svobodný přístup k informacím a svobodu vyjadřování ve všech aspektech přímo nebo nepřímo se vztahující ke knihovně a informačním službám. FAIFE prostřednictvím knihoven a informačních center po celém světě monitoruje stupeň intelektuální svobody, podporuje politiku IFLA, vývoj a kooperaci s ostatními mezinárodními organizacemi pro lidská práva a odpovídá za svobodný přístup k informacím a svobodné vyjadřování. Jedním z úkolů IFLA/FAIFE je sbírání informací o globální situaci ve svobodném přístupu k informacím. V roce 2001 byla o tom vydána první zpráva. Např. ve východní Evropě byl zaznamenán velice pozitivní postup při ochraně svobodného přístupu k informacím a svobody vyjadřování, naproti tomu v Africe je každodenní porušování lidských práv vážným problémem. Na konferenci IFLA v Bostonu (2001) bylo definováno sedm priorit, které jsou současně vyjádřením strategie a plánu na období 2001–2003: soustředit úsilí na knihovny a zajistit svobodný přístup k informacím pro všechny; zpracovat Světovou zprávu IFLA/FAIFE; usilovněji pracovat na manuálu IFLA/FAIFE; založit síť center IFLA/FAIFE; zdůraznit nutnost překonání digitálního rozdělení; pracovat na zajištění svobodného a rovného přístupu k digitálním informacím; založit základní fond IFLA/FAIFE. V roce 2002 byl oficiálně přijat Manifest internetu, který vytvořila IFLA. Obsahuje pohled na rozšiřující se využívání internetu jako informačního pramene a podporuje princip svobodného přístupu ke všem internetově dostupným informacím. IFLA/FAIFE doufá, že UNESCO podpoří Manifest internetu, tak jako „adoptovalo“ manifesty veřejných a školních knihoven.
67. SCHLEIHAGEN, Barbara
Intellectual Freedom and Libraries : German Perspectives [Svobodný přístup k informacím a knihovny : německé perspektivy] / Barbara Schleihagen
In: IFLA J. – [München]. – 0340-0352. – 28, č. 4 (2002), s. 185–189.
Dne 13. března 2001 se konal na Svobodné univerzitě (Freie Universität) v Berlíně seminář s názvem „The Workshop on Intellectual Freedom and Libraries: International Aspects“. Jedním z organizátorů byl sekretariát pro přípravu výroční konference IFLA v Berlíně. Cílem semináře bylo přiblížit německým knihovníkům mezinárodní aktivity IFLA a připravit německé kolegy na konferenci IFLA, která se měla v Berlíně uskutečnit v srpnu 2003. Jelikož byl seminář velice úspěšný, bylo rozhodnuto o uspořádání druhého semináře, který byl již zaměřen na užší tematiku – cenzuru v knihovnách. Semináře s názvem „Workshop on Intellectual Freedom and Censorship in Libraries: International Aspects“ se zúčastnilo 38 německých knihovníků z různých typů knihoven (veřejných, akademických, odborných). Článek podrobně popisuje průběh semináře, uvádí výčet přednášejících a názvy jejich příspěvků, přibližuje, jakým způsobem je v Německu právně upraven svobodný přístup k informacím (jak všeobecně, tak z hlediska knihoven) a na jaké oblasti se vztahuje cenzura. Přináší také výsledky dotazníku, jehož hlavním cílem bylo konfrontovat subjektivní názory jednotlivých knihovníků s jejich profesními etickými závazky. Jednalo se především o to, zda umožnit čtenářům přístup ke všem dokumentům včetně těch, které mohou mít nežádoucí obsah. Nalezne zde také shrnutí diskusí tří skupin (zaměřeny na politické, regionální a etické aspekty knihovnictví), do kterých se knihovníci na semináři rozdělili.
68. SCHNEIDER, Doris
Die Fachhochschulbibliothek Ingolstadt – eine Traumbibliothek? [Knihovna Vyšší odborné školy v Ingolstadt – knihovna snů?] / Doris Schneider
In: Bibliotheksforum Bayern. – [München] – 0340-000X. – 30, č. 3 (2002), s. 186–198. Lit. 7, il. 3.
Knihovna Vyšší odborné školy v Ingolstadt zorganizovala v srpnu roku 2002 dotazníkovou akci, v níž uživatelům, studentům a představitelům vedení školy položila jedinou otázku, a to, jak by si na své škole představovali knihovnu snů. V článku jsou zajímavou formou konfrontovány výsledky ankety s představami knihovníků a každodenní realitou, podány jsou rovněž základní informace o knihovně, jejím vzniku, činnosti a jejích záměrech. Vyšší odborná škola v Ingolstadt vznikla v roce 1994, o čtyři roky později se mohla spolu s knihovnou přestěhovat do nově postaveného komplexu budov. Knihovna v té době obsahovala 70 000 svazků, užívala

1074 m plochy, všechna její studijní místa byla připojena k počítačové síti. Původně zamýšlený počet studentů byl však v posledních letech téměř o 60 % překročen, infrastruktura školy i knihovny se proto v současnosti potýká se značnými obtížemi. V případě knihovny se nejedná jen o problémy prostorové, ale především personální: její chod zajišťuje pouze pět pracovníků. Obtížná situace je řešena zejména aktivní spoluprací s dalšími knihovnami ve městě, především s pobočkou Univerzitní knihovny Katolické univerzity v Eichstättu-Ingolstadtu; v této souvislosti autorka zmiňuje též zkušenosti s projekty externího zajišťování některých činností (outsourcingu, viz např. <http://www.fh-bibliotheken-bayern.de/projekte/index.html>) nebo s kooperačním projektem FINT (odborné informace na síti, viz <http://www.fint.info/information.html>). Jako své hlavní cíle si knihovna nyní stanovila především další vzdělávání uživatelů v poskytování informací, zaměřené především na zvyšování informačních dovedností při využívání elektronických médií. Ve snaze zvýšit návštěvnost svých vzdělávacích aktivit se knihovna rozhodla organizovat kurzy určené menším skupinám a zaměřené především na praktické postupy při vyhledávání dokumentů; zároveň usiluje o jejich co nejtěsnější provázanost s výukou ve škole. V zimním semestru 2003/2004 byl pro jeden ze studijních oborů poprvé vyzkoušen nový prvek – posluchačům prvního semestru byl určen úvodní kurz o několika modulech. Na jednom z nich se knihovna podílela výukou rešeršních technik a řízení znalostí (originální název modulu je „Betriebswirtschaftliche Recherchetechniken und Wissensmanagement“). Právě tímto směrem se ubírají sny knihovny v Ingolstadtu – stát se „Teaching Library“.

69. SLAŠČEVA, Natal' ja Anatol'jevna – MOCHNAČEVA, Julija Valer'jevna
Elektronnaja informacija v naukometričeskich issledovanijach [Elektronické informace v scientometrickém výzkumu] / Natal' ja Anatol'jevna Slaščeva, Julija Valer'jevna Mochnačeva
In: Nauč. Techn. Inform. Ser. 1. – [Moskva]. – 0548-0019. – č. 5 (2003), s. 21–27. Lit. 5, 10 tab., 1 obr.
V souvislosti se zaváděním nových informačních služeb v Ústřední knihovně Puščinského vědeckého centra Ruské akademie věd (dále CPB) byly analyzovány a z hlediska vyhledávacích možností vyhodnocovány internetově dostupné databáze s cílem stanovit kritéria výběru informačních zdrojů pro poskytování informačních služeb specialistům a pro vytváření vlastních problémově orientovaných databází. Scientometrický výzkum se v knihovně ústavu provádí již několik let a jeho výsledky posloužily mj. i při stanovení prioritních směrů vědeckého výzkumu Centra. Autorky uvádějí jako příklad knihovnický výzkum publikací o laser-dopplerovské průtokometrii (Laser-Doppler Flowmetry), při němž byly využity internetově dostupné báze Science Citation Index Expanded (Web of Science) a Medline (BioMedNet). Výzkum se zaměřil na pět okruhů problémů: určení rozdělení publikací k danému tématu v analyzovaných bázích podle let, určení rozdělení publikací podle typu publikací (časopisecké články – Article, konferenční abstrakty – Meeting Abstract, poznámky – Note, dopisy – Letter, nakladatelské materiály – Editorial Materials), určení počtu publikací věnovaných aplikaci metody v klinické medicíně (v oblasti diabetu, hypertenze a chirurgie), provedení frekvenční analýzy s cílem určit nejvýznamnější autory, získat přehled zdrojů publikací a vývoj publikování v letech 1991–2001 (výsledky zveřejněny v tabulkách). Autorky dále popisují využitelnost scientometrických výzkumů při stanovení kritérií výběru elektronických zdrojů pro budování problémově orientovaných databází. V CPB se v současné době budují takové databáze se zaměřením na fotosyntézu, náhražky krve, elektromagnetické vlny v biologii a medicíně a bioenergetiku.
70. WANG, Chih
Internet censorship in the United States : stumbling blocks to the information age [Internetová cenzura ve Spojených státech : kámen úrazu informačního věku] / Chih Wang
In: IFLA J. – [München]. – 0340-0352. – 29, č. 3 (2003), s. 213–221. Lit. 89.
Rychlý vývoj a rozšiřování internetu vede k tvrzení, že nastupuje úsvit další etapy informačního věku, a to virtuální svět. Ve skutečnosti je stále mnoho překážek, které blokují nebo budou blokovat realizaci nového informačního věku. Z důvodu komplikovanosti a rozsáhlosti tématu se příspěvek věnuje pouze vybraným případům internetové cenzury v USA, převážně nedávno vydaným stanoviskům k dětské internetové pornografii a národní bezpečnosti. Podle ústavního práva mají obyvatelé USA právo na svobodný projev a volbu vyznání, což platí i ve virtuálním světě. V literatuře ale najdeme velké množství odkazů na zprávy o internetové cenzuře v USA, zahrnující různá opatření vedoucí k omezení přístupu k internetovým informacím a k filtrování webových stránek. Komunikace a vysílání byly regulovány Komunikačním zákonem (Communication Act) z roku 1934. Z důvodu přizpůsobení novým technologiím byl zákon doplněn a vznikl Telekomunikační zákon (1996), který obsahuje část známou jako Communications Decency Act (CDA, volně přeloženo „zákon o slušnosti v komunikacích“). CDA obsahuje paragrafy týkající se harašení, obscénnosti a neslušností vůči minoritám. Nejvyšší soud USA ovšem shledal CDA velice vágním a příliš všeobecným a v roce 1997 jej zamítl jako protiústavní. V roce 1996 byl vytvořen ještě Zákon o prevenci dětské pornografie (Child Pornography Prevention Act), který zakazuje vlastnit, produkovat, distribuovat nebo inzerovat materiály nebo obrázky, které ukazují sexuální praktiky nezletilých. V roce 1998 Kongres USA přijal Zákon o online ochraně dětí (Child Online Protection Act – COPA) k potlačení internetové pornografie. Kongres USA uzákonil v roce 2000 další zákon – Zákon o dětské internetové ochraně (Children's Internet Protection Act – CHIPA, též CIPA). Zákon nařizuje školám a knihovnám, aby po obdržení federální dotace byly na počítače instalovány blokující filtry. Oblastní soud v Pensylvánii se ale postavil proti, protože filtry blokovaly také stránky, které nespádají do zakázané kategorie. Navrhl vláde, aby netrvala na vrácení dotací od knihoven, které filtry neinstalovaly. Po teroristických útocích na Světové obchodní centrum v New Yorku a na Pentagonu ve Washingtonu v roce 2001 se internetová kontrola zpřísnila. Například Hotmail spolupracoval s FBI a upozorňoval na nová konta a zprávy v arabštině. Pak se ale také stalo, že byli perzekuováni lidé, kteří vyjádřili svůj kritický názor ohledně americké politiky na Středním východě. Také během války

v Afghánistánu Yahoo! a další internetové vyhledávače zamezovaly posílání všeho, co bylo protizákonné, škodlivé, zastrašující atd. Američané si uvědomili, že teroristický útok na síť by měl horší dopad než září 2001, proto se pro Bílý dům a Kongres stala ochrana virtuálního prostoru (Cybersecurity) problémem číslo jedna.

71. ZAJCEV, Valerij Grigor'jevič – GURAL'NIK, Vadim Uranovič
Desjat' let spustja : put' projdennyj prezidentskoj bibliotekoj [Po deseti letech : vývoj prezidentské knihovny] / Valerij Grigor'jevič Zajcev, Vadim Uranovič Gural'nik
In: Biblioteka. – [Moskva]. – 0869-4915. – č. 9 (2003), s. 36–39. Lit. 9.
Knihovna Úřadu prezidenta Ruské federace (<http://lib.adm.gov.ru>) oslavila v roce 2002 deset let svého trvání. Vznikla spojením tří největších resortních knihoven ústředních orgánů bývalého SSSR: vládní knihovny Ruské federace (RSFSR), knihovny ÚV KSSS a knihovny Rady ministrů SSSR. Úkol vytvořit na bázi těchto velmi rozdílných knihoven knihovnicko-informační a analytickou službu pro nejvyšší orgány výkonné moci odpovídající nejnovějším požadavkům si vyžádala nová organizační a technologická řešení. Knihovna byla počátkem 90. let plně automatizována, po roce 2000 došlo ke změně a další modernizaci systému a lokální sítě. Bylo dosaženo integrace a optimalizace jednotlivých etap zpracování dokumentů ve smyslu „jedno zpracování dokumentu – mnohonásobné využití záznamu“. Dnes knihovna pracuje na dalším rozvoji systému elektronických informací: přebírání elektronických bibliografických záznamů knih a článků z bází Ruské knižní komory, vytváření a využívání plnotextových bází novinových článků, spolupráce s knihovnami v regionech Ruské federace v zájmu dalšího rozšíření základny elektronických informačních zdrojů, rozvoj online služeb poskytovaných prostřednictvím internetu. Automatizace a rozvoj elektronických služeb musí počítat s požadavkem zajištění ochrany utajovaných skutečností. Dokumentový fond knihovny dnes představuje 2 miliony knihovních jednotek. Knihovna je nabyvatelem povinného výtisku, nemá však archivní funkci. Přesto jsou v jejích fondech unikátní staré dokumenty: nařízení (ukazy) Petra I., Kateřiny II., Pavla I., vzácná vydání z konce 19. a začátku 20. století týkající se dějin a zeměpisu ruského státu, ekonomiky, práva, umění, politiky, odvětvové a státní statistiky, dále úplná sbírka zákonů ruského impéria, literatura o činnosti státních institucí předrevolučního Ruska. Knihovna vytváří elektronické katalogy a databáze (z článku nepřímo vyplývá, že retrospektivní konverzí zatím neprošly všechny katalogy), vydává bibliografické bulletiny „Nové knihy“, „Problémy obrození Ruska“, „Problémy regionů Ruska“, „Vláda. Politika. Lid.“, „Otázky kultury a školství“, „Parlamentarismus v Rusku“, „Volby v Ruské federaci“ (jsou též online dostupné – odkaz „Bjulleteni“ z hlavní webové stránky knihovny). Autoři upozorňují na elektronickou databázi článků vytvářenou na základě vlastní excerptce docházejících časopisů, která využívá originální tezaurus zpracovaný pracovníky knihovny, a na plnotextovou bázi „Prezident Ruské federace“. V článku jsou dále podrobněji popsány základní funkce knihovny a také postup a technologická řešení další modernizace automatizovaného systému.
72. ŽMAJLO, Svetlana Vladimirovna
K razrabotke sovremennyh informacionno-poiskovyh tezaurosov [K otázce tvorby moderních tezaurů] / Svetlana Vladimirovna Žmajlo
In.: Nauč. Techn. Inform. Ser. 1. – [Moskva]. – 0548-0019. – č. 1 (2004), s. 23–31. Lit. 16, 1 příl.
Autorka se zabývá změnou úlohy a struktury tezaurů v souvislosti s rozvojem plnotextových databází a sítě internetu a otázkou využití tezaurů pro zvýšení přesnosti a úplnosti automatizovaného vyhledávání. Všimá si změny hodnocení potřebnosti tezaurů v kontextu vývoje plnotextových bází a vyhledávání na bázi slovníkové jazyka: s rozvojem plnotextových bází se rozšířil názor, že podpora vyhledávání informací řízeným slovníkem je nerentabilní záležitostí a nastal silný útlum využívání tezaurů. Praxe posledních let však ukázala, že plnotextové vyhledávání nedosahuje takové efektivnosti jako vyhledávání s použitím indexačního jazyka, byť velmi jednoduchého, a tezaury opět přitahují pozornost odborníků. Velké projekty tvorby tezaurů jsou podporovány na mezinárodní i národní úrovni jak vládami, tak autoritativními společenskými organizacemi. Autorka upozorňuje na aktivity amerických společností, které se intenzivně zabývají teoretickými a praktickými otázkami tvorby a využití tezaurů (American Association of Indexers, National Information Standards Organization, American Psychological Association, Association for Library Collections and Technical Services), analyzuje některé tezaury z evropského adresáře *Thesaurus Guide* (zejména s ohledem na svoje odborné zaměření – informační vědy a fyzikálně-technické vědy). Vzhledem k náročnosti tvorby a údržby velkých univerzálních tezaurů však žádný z globálních síťových vyhledávacích strojů není integrován s tezaurem. Pouze několik systémů nabízí tezaury pro vyhledávání v základních zdrojích internetu. Např. vzdělávací středisko Ministerstva obrany USA využívá slovník CALL a Tezaurus vojenských termínů, který umožňuje jednoduché vyhledávání v internetových zdrojích (<http://call.army.mil/call/thesaur/index.htm>); v systému Medical World search (MWSearch, <http://www.mwsearch.com>) jsou termíny dotazu automaticky doplňovány synonymy z tezauru a systém formuluje rozšířený rešeršní dotaz; evropský projekt Informační služby pro vědecký výzkum a vzdělání DESIRE (vytvoření informační infrastruktury pro evropskou vědeckou obec, <http://www.nic.surfnet.nl/surfnet/projects/desire/>) využívá tezaurus jako prostředek vyhledávání podle klíčových slov; americký Legislative Indexing Vocabulary (LIV, <http://thomas.loc.gov/liv/livtoc.html>, funguje také v informačním systému Kongresové knihovny) byl doplněn shluky (clustery) základních pojmů se stromovou strukturou v zájmu explicitního vyjádření hierarchických vztahů. Zajímavým příkladem z Ruska je „Společensko-politický tezaurus pro automatické indexování“ – základní nástroj systému „Rossija“ knihovny Moskevské státní univerzity (<http://www.cir.ru>, odkaz „Technologii“), kde se tezaurus používá v různých aplikacích automatizovaného zpracování textů včetně anotování. S využitím principů tohoto tezauru se vytváří Tezaurus ruského jazyka. Zpracováním tezaurů se zabývá také Ústav vědeckých informací

pro společenské vědy Ruské akademie věd (INION, <http://www.inion.ru>): jeho tezaurus pro ekonomiku a demografii je přístupný na CD-ROM; ve spolupráci s Informačním centrem společenských věd v Bonnu INION zpracoval trojjazyčný (anglo-německo-ruský) Společenskovědní tezaurus. Z vícejazyčných tezurů je uveden tezaurus mezinárodních vztahů a regionálního výzkumu vytvářený v rámci projektu Evropské sítě mezinárodních vztahů a regionálního výzkumu EINIRAS (<http://www.belti.msk.ru/europe/m6.htm>). Zajímavým a z kulturního hlediska důležitým směrem rozvoje informačních technologií jsou sémantické sítě – sémantické slovníky či síťové lexikální hypertextové systémy (resp. ontologie). První z nich je znalostní báze anglického jazyka založená na psycholinguvistických představách o lexikální paměti člověka WordNet (<http://www.cogsci.princeton.edu/>; analogicky je vytvořen soubor sémantických sítí evropských států EuroWordNet (<http://www.illc.uva.nl/EuroWordNet>) – účastníkem je i ČR. Tyto projekty jsou rozvíjeny v rámci sdružení Global WordNet Association (<http://www.globalwordnet.org>). Ruské sémantické sítě se zpracovávají v rámci tří projektů: RuThes – tezaurus využívaný v již uvedeném systému „Rossija“ Moskevské státní univerzity, další je projekt novosibiřské skupiny společností „Novosoft“, třetím je „Russkij WordNet“ Petrohradské univerzity dopravy (<http://www.pgups.ru/WebWN/wordnet.uix>). V příloze článku je přehled softwarových produktů užívaných při tvorbě tezurů (v řadě případů i s webovými adresami): Lexico, MultiTes, SIS-TMS, STRIDE, Synaptica, TermTree2000, TCS-8, Abrial'; zařazen je také seznam webových stránek a společností zpřístupňujících informace o programech pro vytváření a podporu tezurů.

